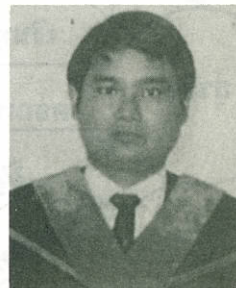

เศรษฐศาสตร์สร้างนักธุรกิจ นักธุรกิจสร้างชาติ

เศรษฐศาสตร์กับนักธุรกิจ

*สุเทพ พัทประสิทธิ์

คนเราส่วนมากมักมีความเข้าใจว่า เศรษฐศาสตร์ และบริหารธุรกิจเป็นศาสตร์อย่างเดียวกันบางคนมีความคิดว่าถ้าจะดำเนินการค้าแล้ว ควรเรียนเศรษฐศาสตร์ ที่จริงแล้ววิชาเศรษฐศาสตร์ และวิชาบริหารธุรกิจเป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจ แต่นักเศรษฐศาสตร์ และนักบริหารธุรกิจ มักจะมีความเห็นไม่ตรงกันในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับธุรกิจ เนื่องจากเศรษฐศาสตร์ เป็นการคิดถึงเศรษฐกิจทั้งหมด และวิเคราะห์ว่าเศรษฐกิจจะดำเนินไปอย่างไร อันจะก่อให้เกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การพัฒนาเศรษฐกิจ การมีเสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจ การจ้างงานเต็มที่ ความเสมอภาคในการกระจายรายได้ และการรักษาดุลการชำระเงิน

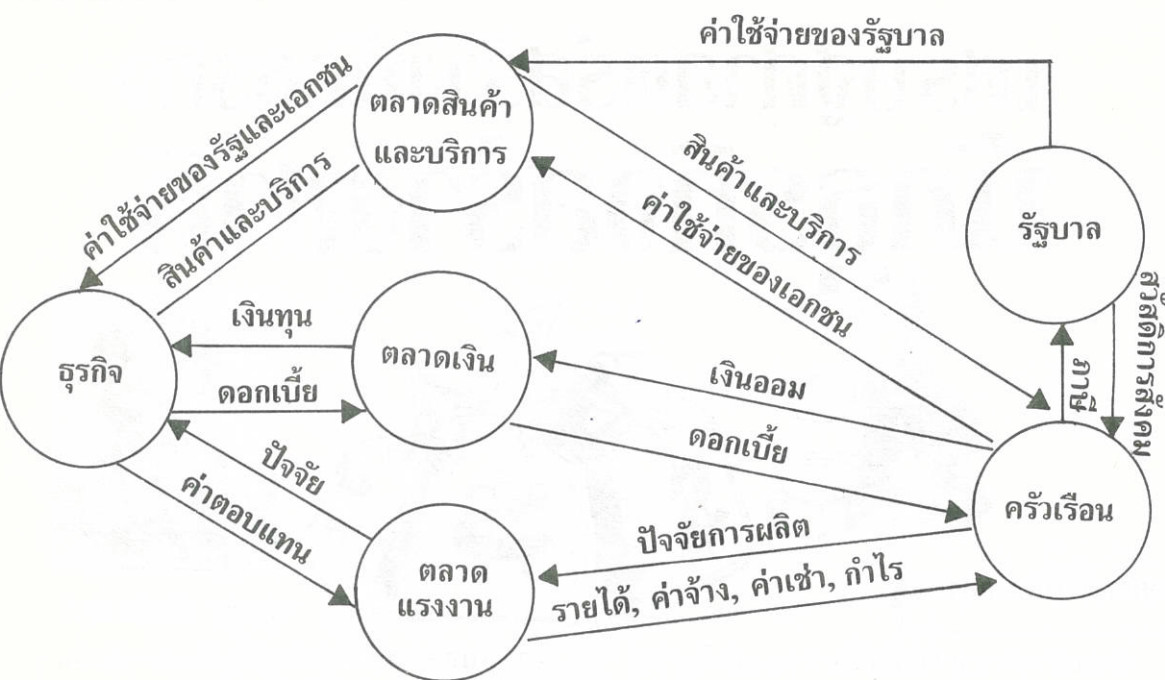
นักธุรกิจเป็นส่วนหนึ่งซึ่งทำหน้าที่ทางเศรษฐกิจ ซึ่งถือว่าเป็นศูนย์กลางของระบบเศรษฐกิจ

และสืบสานสร้างเครือข่ายกับสถาบันอื่นๆ เช่นสหภาพแรงงาน สถาบันเกษตรกร สถาบันการลงทุน และรัฐบาล นักเศรษฐศาสตร์มองเศรษฐกิจทั้งหมดเป็นส่วนรวม และพยายามประเมินผลการทำงานของระบบเศรษฐกิจว่าดำเนินไปสู่เป้าหมายที่ต้องการหรือไม่

ในการกำหนดเป้าหมายทางเศรษฐกิจ ส่วนได้เสียของนักธุรกิจนับว่ามีความสำคัญมากในระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย แต่ไม่ได้หมายความว่า เราจะพิจารณาส่วนได้เสียของนักธุรกิจเท่านั้น เราต้องคำนึงถึงส่วนได้เสียของบุคคลอื่นในสังคมประกอบด้วย เช่น ส่วนได้เสียของผู้อุปโภค บริโภค ส่วนได้เสียของกรรมกร เป็นต้น การที่จะกำหนดเป้าหมายหรือนโยบายเศรษฐกิจที่ดีนั้น ควรจะต้องพยายามให้ส่วนได้เสียของบุคคลหรือทุกฝ่ายผสมกลมกลืนกันด้วยดี

*อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต : ศศ.ม. (เศรษฐศาสตร์สหกรณ์)

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาพ การหมุนเวียนของส่วนได้เสียขององค์ประกอบในระบบเศรษฐกิจ ได้แก่ ธุรกิจ, ครัวเรือนและรัฐบาล

ปัจจัยเบื้องต้นที่ใช้ในการประกอบธุรกิจ

ปัจจัยเบื้องต้นที่ใช้ในการประกอบธุรกิจหรือการผลิต ประกอบด้วย

1. ที่ดิน (Lands) คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่บนดิน ใต้พื้นดิน และในน้ำ และวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตทุกอย่าง เช่น ป่าไม้ แร่ธาตุ ที่ดิน สำหรับผลตอบแทนในการใช้ที่ดิน คือ ค่าเช่า
2. แรงงาน (Labour) คือ กำลังคนที่ใช้ในการผลิต และการค้า หรือทุกคนที่ทำงานอยู่ในองค์กรธุรกิจ สำหรับผลตอบแทนแรงงานที่ได้รับคือ ค่าจ้าง
3. ทุน (Capital) คือ ทุกสิ่งทุกอย่าง อาจเป็นเงินหรือทรัพย์สินอื่น ๆ ที่ใช้ในการดำเนินธุรกิจการผลิต และการขายสินค้าและบริการ สำหรับผลตอบแทนทุนที่ได้รับคือ ดอกเบี้ย

4. ผู้ประกอบการ (Entrepreneur) คือ บุคคลที่ทำหน้าที่นำปัจจัยทั้งสามข้างต้นมาใช้ในการผลิตหรือการขายสินค้าและบริการ หรือผู้บริหารดำเนินการประกอบกิจการธุรกิจ สำหรับผลตอบแทนผู้ประกอบการที่ได้รับคือ กำไร

บริหารธุรกิจเป็นแนวคิดเรื่องธุรกิจ ซึ่งอยู่ในวงแคบกว่าเศรษฐศาสตร์ เป็นแนวคิดว่าทำอย่างไรจึงจะบริหารธุรกิจให้มีประสิทธิภาพหรือมีกำไรมากที่สุด ควรจะบริหารงานแบบใดจึงจะประหยัดและมีประสิทธิภาพ นักธุรกิจมองโลกธุรกิจอยู่ภายในวงกิจการของตน เช่น ในฐานะเป็นประธานกรรมการหรือกรรมการผู้จัดการบริษัท ปัญหาที่สำคัญของนักธุรกิจก็คือ ทำอย่างไรจะแสวงหากำไร หรือรายได้ให้แก่กิจการมากที่สุดทำอย่างไร

ใครจึงจะรักษาระดับความเจริญเติบโตของธุรกิจนั้นได้ ทำอย่างไรจึงจะบริหารงานบุคคลให้มีสมรรถภาพมากในการทำงานและมีให้มีปัญหา ขัดแย้งระหว่างคนงานกับฝ่ายจัดการการบริหารธุรกิจ นักธุรกิจต้องคิดว่าธุรกิจประเภทใดจึงจะเหมาะสมและเป็นแบบที่ดีสำหรับแต่ละธุรกิจเช่น การศึกษานโยบายการบริหารงานบุคคลว่า แบบไหนจึงจะเกิดผลผลิตมากที่สุด เวลาไหนควรจะกู้เงินจากธนาคาร และเมื่อใดควรออกหุ้นสามัญ หรือหุ้นกู้ ทำอย่างไรจึงจะผลิตสินค้าให้ได้มากขึ้นโดยเสียค่าใช้จ่ายน้อย ทำอย่างไรจึงจะจงใจให้ลูกค้านิยมสินค้าของบริษัท อย่างไรก็ตาม การประกอบธุรกิจย่อมมีส่วนพัวพันโดยใกล้ชิดกับการทำงานของระบบเศรษฐกิจ นักบริหารธุรกิจจำเป็นต้องให้ความสนใจส่วนอื่นของระบบเศรษฐกิจด้วย เมื่อระบบเศรษฐกิจรุ่งเรืองย่อมเป็นเวลาที่มีการซื้อขายคล่อง การประกอบธุรกิจในระยะนั้นก็ไม่มีปัญหายุ่งยากนัก โอกาสที่จะแสวงหากำไรก็มีมากและแจ่มใส แต่ในระยะเศรษฐกิจตกต่ำการหาเงินย่อมเต็มไปด้วยความยากลำบาก และประสบปัญหานานัปการ เช่น สินค้าขายไม่ออก โอกาสที่จะขาดทุนหรือล่มจมก็มีมาก วิชาเศรษฐศาสตร์ จึงมีความสัมพันธ์กับการบริหารธุรกิจอย่างใกล้ชิด นักเศรษฐศาสตร์ที่ดีจะมีความรอบรู้ และเข้าใจว่านักธุรกิจดำเนินงานของเขาอย่างไร ทำนองเดียวกันนักธุรกิจที่ดีต้องมีความรู้ และสนใจเหตุการณ์ต่าง ๆ ในระบบเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นเพื่อการปรับกลยุทธ์ของธุรกิจอย่างเหมาะสม และทันต่อเหตุการณ์

การสร้างกำไรสูงสุดของธุรกิจในแนวทฤษฎี

เศรษฐศาสตร์จุลภาค

ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์จุลภาค ก็ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักธุรกิจในด้านความคิดริเริ่มเพื่อแสวงหากำไรหรือรายได้ พฤติกรรมของบุคคลที่มีบทบาทสำคัญก่อให้เกิดการผลิตสินค้าหรือบริการเพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภค เมื่อผู้บริโภคเกิดความต้องการมากก็เต็มใจที่จะจ่ายเงินซื้อสินค้าหรือบริการนั้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งนักธุรกิจก็จะเห็นโอกาสที่จะหากำไรจากการผลิตสินค้าและบริการชนิดนั้น โดยใช้หลักของกลไกแห่งราคา และหลักของความยืดหยุ่น หลักของราคา หรือหลักของทฤษฎีพฤติกรรมผู้บริโภค และถ้านักธุรกิจจะใช้โอกาสที่ยังไม่มีการแข่งขันมากนัก กล่าวคือสามารถผูกขาดธุรกิจชนิดนั้นได้ หรือการรวมตัวกับธุรกิจอื่นในอุตสาหกรรมเดียวกันได้หรือพยายามใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ เพื่อกำหนดให้ผู้บริโภคเกิดความต้องการได้ และตั้งราคาตามความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อผลผลิตชนิดนั้น โอกาสที่นักธุรกิจจะใช้ความได้เปรียบต่อผู้บริโภคย่อมมีมากขึ้น จากการที่นักธุรกิจแสวงหากำไรสูงสุดนี้เอง ผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตกลุ่มอื่นๆ เช่น แรงงาน เจ้าของที่ดิน เจ้าของทุนก็พยายามจะขายปัจจัยการผลิตให้ได้รับรายได้มากที่สุด แรงงานก็จะพยายามหางานที่มีรายได้สูง ผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินก็จะพยายามหาโครงการลงทุนที่ได้ผลตอบแทนให้ได้มากที่สุด เช่นเดียวกัน ดังนั้นในระบบเศรษฐกิจทุกคน ทุกกลุ่มต่างก็แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนให้ได้มากที่สุด ดั่งนิยามของเศรษฐศาสตร์ที่ว่า “เป็นวิชาที่-

ศึกษาถึงวิธีเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด นำมาผลิตเป็นสินค้าหรือบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ซึ่งมีไม่จำกัดให้ได้ประโยชน์สูงสุดทั้งปัจจุบัน และอนาคต” เศรษฐศาสตร์สร้างบรรยากาศการแข่งขันกันระหว่างบุคคลเพื่อหาประโยชน์ให้กับตนเองเพื่อให้ทุกคนได้รับประโยชน์ และได้รับความพอใจในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ไม่มีใครได้เปรียบ เสียเปรียบ ดังนั้น เศรษฐศาสตร์จึงสร้างแนวคิดที่จะจัดบรรยากาศแห่งการแข่งขันให้สมบูรณ์ที่สุดเพื่อให้ นักธุรกิจเลือกตัดสินใจว่าควรจะผลิตสินค้าและบริการอะไรจึงจะเป็นที่ต้องการของผู้ซื้อหรือผู้บริโภคในระบบเศรษฐกิจหรือของชาติ และ เศรษฐศาสตร์จะให้แนวทางแก่นักธุรกิจในการเลือกที่จะขายหรือผลิตสินค้าและบริการอย่างไร จึงเสียต้นทุนน้อยที่สุด ได้ผลผลิตมากที่สุด มีประสิทธิภาพสูงสุด ขึ้นต่อไปของเศรษฐศาสตร์คือ ต้องควบคุมให้เกิดการกระจายผลประโยชน์ให้กับเจ้าของปัจจัยการผลิต ซึ่งเป็นสมาชิกของชาติที่มีส่วนร่วมในการผลิต ให้ทุกคนได้รับรายได้จากการทำงาน หรือรายได้จากสินทรัพย์ และทุนอย่างยุติธรรม นักธุรกิจมีความสำคัญมากในฐานะผู้ประกอบการ เพราะจะเป็นผู้นำปัจจัยการผลิตที่เป็นแรงงาน ทุนและสินทรัพย์มาบริหารจนเกิดเป็นสินค้าและบริการ เช่น ผลิตภัณฑ์ประชาชาติ และนักธุรกิจจะเป็นผู้จัดระเบียบแบ่งปันผลประโยชน์ให้กับบุคคลต่าง ๆ ในระบบเศรษฐกิจ บุคคลที่มีปัจจัยการผลิตกลุ่มใดมีความสำคัญหรือมีคุณประโยชน์ในสายตาของสังคมมาก ย่อมได้รับ

ผลประโยชน์ตอบแทนจำนวนมาก ผลประโยชน์ตอบแทนที่เป็นเงินก็จะเป็นเครื่องชี้ถึงความสามารถที่จะสรรหาสินค้าและบริการมาตอบสนองความต้องการให้กับตนเองและบริหารได้มากกว่ากลุ่มปัจจัยการผลิตอื่น ๆ

ภาคธุรกิจกับส่วนร่วมในการสร้างชาติ

ผู้ประกอบการธุรกิจไม่ว่าจะเป็นด้านธุรกิจ การเกษตร ด้านเหมืองแร่ ธุรกิจผลิตสินค้าอุตสาหกรรม การก่อสร้าง การขนส่ง การคมนาคม การค้าส่ง การค้าปลีก การประกันภัย การธนาคาร ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ ธุรกิจที่อยู่อาศัย ธุรกิจพัฒนาที่ดิน ธุรกิจบันเทิง ธุรกิจบริการต่างๆ ธุรกิจดังกล่าวมาแล้วนั้นเป็นตัวอย่างที่มีส่วนร่วมในการสร้างรายได้ประชาชาติที่สำคัญอย่างยิ่ง ผู้เขียนขอให้ท่านได้พิจารณาจากบัญชีรายได้ประชาชาติปี 2533 ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจัดทำขึ้นเพื่อแสดงสถานะทางเศรษฐกิจของประเทศในแต่ละปี

ตาราง การคำนวณรายได้ประชาชาติ โดยคิดจากรายได้ของเจ้าของปัจจัยการผลิตของ
ประเทศไทย ปี พ.ศ. 2533

รายการ	รายได้ (พันล้านบาท)
ค่าตอบแทนแรงงาน	556,372
รายได้จากเกษตรกรรมและธุรกิจที่มีได้เป็นนิติบุคคล	691,989
รายได้จากทรัพย์สินของธุรกิจที่มีได้หวังกำไร	176,971
ค่าเช่า	80,430
ดอกเบี้ย	79,095
เงินปันผล	17,446
เงินออมนิติบุคคล	120,629
ภาษีเงินได้นิติบุคคล	616,636
รายได้จากบริการของรัฐบาล	23,400
รายได้จากกำไรของวิสาหกิจรัฐบาล	11,608
รายได้จากทรัพย์สินของรัฐบาล	23,400
หัก ดอกเบี้ยหนี้สาธารณะ	39,790
ดอกเบี้ยหนี้ผู้บริโภค	20,280
รายได้ประชาชาติ	1,574,649

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

จากตารางจะพบว่าส่วนประกอบของรายได้ประชาชาติ ซึ่งเป็นเครื่องชี้ถึงฐานะของประเทศชาติ และความมั่งคั่งของคนในชาติ รายได้ของภาคธุรกิจ มีสัดส่วนที่สูงกว่าค่าตอบแทนแรงงาน สูงกว่ารายได้ของรัฐบาล และสูงกว่ารายได้ของรัฐวิสาหกิจ ปรากฏการณ์เช่นนี้มีให้เห็นทุก ๆ ปี ภาครัฐบาลเองก็มีความเห็นเช่นเดียวกัน จะสังเกตได้จากนโยบายทางเศรษฐกิจของรัฐ จะเน้นเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม เพื่อให้ธุรกิจเอกชนมีส่วนร่วมลงทุนโครงการพัฒนาประเทศในสัดส่วนที่สูง

เช่น โครงการไทยคม โครงการรถไฟฟ้า โครงการทางด่วนขั้นที่ 2 เป็นต้น

การใช้กลยุทธ์การจัดระเบียบสังคมโลกด้วยธุรกิจหรือปรัชญาที่ว่า “นักธุรกิจเป็นผู้สร้างชาติ” ประเทศในยุโรปตะวันตก ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีวิธีสร้างชาติด้วยการรุกทางการเมืองก่อนรุกทางเศรษฐกิจ และประเทศญี่ปุ่นจะรุกทางเศรษฐกิจแล้วจะรุกทางการเมือง ได้นำมาใช้เป็นกลยุทธ์ที่สร้างอำนาจทางเศรษฐกิจ เพื่อจะครอบครองเศรษฐกิจโลก เราจะเห็นว่ามีบริษัทข้ามชาติ

เข้ามาลงทุนในประเทศไทย ตั้งแต่ในรัชสมัยของ รัชกาลที่ 5 และเพิ่มมากขึ้น ๆ จนปัจจุบันประเทศไทยมีบริษัทข้ามชาติมาใช้ประเทศไทยเป็นฐานการผลิตจนจำไม่ได้ว่าธุรกิจของชาติไทยหรือธุรกิจของต่างชาติ และธุรกิจต่างชาติเขาก็น่าจะผูกพันกับความเป็นชาติไทย และสำแดงความเป็นชาติของเขาในชื่อบริษัทบ้าง ในชื่อสินค้าบ้าง เช่น ไทย เค.เค.อุตสาหกรรม ไทยวาโก้ ไทยอเมริกัน บริกซ์อินเตอร์สตรี้ส ไทยโดมารู ไทยอาซาฮีเคมีภัณฑ์ ไทยฮีโนโมเตอร์เซล เป็นต้น แสดงว่าญี่ปุ่นเจริญได้เพราะเศรษฐกิจรุ่งเรือง เศรษฐกิจรุ่งเรืองได้เพราะ ญี่ปุ่น มีผู้ประกอบการธุรกิจมาก เศรษฐกิจบางประเทศไม่รุ่งเรืองอาจเป็นเพราะมีนายพลมาก ผมขอยกตัวอย่างของชาวบ้านที่เล่าขานกันทั่วไป ชาวยิวหรือบุคคลที่มีเชื้อชาติยิวเป็นนักธุรกิจกันมากในยุโรปตะวันตก และอเมริกาเหนือ ก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ ท่านผู้อ่านคงจะจำได้ชาวยิว ไม่มีประเทศเหมือนไม่มีชาติ แต่เนื่องจากชาวยิวเป็นนักธุรกิจมีอำนาจทางเศรษฐกิจอยู่ในประเทศต่าง ๆ และช่วยสนับสนุนฝ่ายสัมพันธมิตรจนสามารถชนะฝ่ายอักษะได้ และชาวยิวก็สร้างชาติที่มีประเทศชาติขึ้นมาได้ และขนานนามว่าอิสราเอล ตัวอย่างของไทยที่เล่ากันก็มีเรื่องของ มะกะโทเป็นชาวมอญซึ่งมาอาศัยพระบรมโพธิสมภารของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ตอนนั้นเป็นคนเลี้ยงช้างได้รับพระราชทานเบี้ย ต่อมาท่านนำเบี้ยที่ได้ไปประกอบธุรกิจการค้าจนมั่งคั่ง และสามารถเป็นเจ้าของที่ดินมอญพระนามว่า “พระเจ้าฟ้ารั่ว” การเติบโตของธุรกิจของประเทศไทยทำให้

ชาวไทยมีความมั่งคั่ง ซึ่งเห็นได้จากรายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้นทุกปี และมีความมั่งคั่งเพิ่มขึ้น ตลอดจนการเผยแพร่ความเป็นชาติในธุรกิจระหว่างประเทศ ทำให้ประชาชนหลายชาติรู้จักประเทศไทยมากขึ้น คงอีกไม่นานไทยจะเป็นชาติสากล ด้วยการถ่ายทอดความเป็นไทยไปกับชื่อสินค้า เช่นเดียวกับการถ่ายทอดความเป็นชาติไทยในชื่อของคนไทย ที่ทำชื่อเสียงให้กับประเทศชาติ การเริ่มแนวคิดให้นักธุรกิจเป็นผู้สร้างชาติ มีส่วนทำให้เกิดความสอดคล้องกับสังคมโลกปัจจุบัน ซึ่งมีการปรับตัวเป็นสังคมแห่งธุรกิจจะสังเกตได้จากการครอบงำทางธุรกิจ เป็นสิ่งที่ประเทศต่าง ๆ ยอมรับได้เพราะเป็นความกลมกลืนกันด้วยผลประโยชน์ของคนในชาติ ผิดกับการครอบงำด้วยกำลังอำนาจทางทหาร หรือเศรษฐกิจไม่อาจสร้างความชอบธรรม ที่ทุกประเทศจะยอมรับได้จะต้องมีการต่อต้านและตอบโต้ แต่ต้องระวังเหมือนกัน เพราะถ้าสำนึกความเป็นไทยของชาวไทยไม่มั่นคง เราชาวไทยอาจถูกกลืนชาติก็ได้

เท่าที่กล่าวมานี้เพื่อเสนอให้เห็นว่า ในระบบเศรษฐกิจมีนักธุรกิจเป็นผู้เลือกตัดสินใจเกี่ยวกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และด้วยกลยุทธการแข่งขันเสรี การประกอบการและการตัดสินใจเกี่ยวกับผลิตอะไร ผลิตอย่างไร ผลิตเพื่อใคร และการแบ่งปันผลประโยชน์กันอย่างไร เป็นการกระทำของธุรกิจหรือสถาบันจำนวนมากมาย ซึ่งเป็นส่วนประกอบของระบบเศรษฐกิจ ผู้บริโภคและหน่วยธุรกิจจำนวนมาก ซึ่งแต่ละธุรกิจก็มีความสัมพันธ์กันพร้อมการแข่งขัน การเลือกตัดสินใจ

ของธุรกิจหนึ่งย่อมมีผลกระทบต่อธุรกิจอื่น ๆ เพราะต่างก็แข่งขันกันเพื่อจ้างงาน แย่งกันซื้อวัตถุดิบ กู้ยืมเงินเพื่อลงทุนซื้อ เครื่องจักร เครื่องมือ และอุปกรณ์ การผลิตเพื่อผลิตสินค้าและบริการสนองความต้องการของบุคคลต่าง ๆ ในระบบเศรษฐกิจ และขณะเดียวกันก็เกิดการกระจายรายได้ไปยังเจ้าของปัจจัยการผลิต ซึ่งก็จะเลือกใช้รายได้เพื่อการใช้จ่ายและหรือการเก็บออมอันจะกลายเป็นแหล่งของเงินลงทุนของระบบเศรษฐกิจเป็นวง

จรแผ่ขยายอาณาเขต ให้เกิดผลประโยชน์ใหญ่โตขึ้น และโตขึ้นเป็นผลประโยชน์แบบ "Non Zero Sum Game" ทุกคนในระบบเศรษฐกิจจะกินดีอยู่ดีขึ้น ในทัศนะของผู้เขียนเห็นว่า ถ้าจะมีนักธุรกิจช่วยสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจให้กับชาติแล้ว เขาควรจะทำแบบประกันสารเศรษฐศาสตร์เพื่อพยายามแสวงหากำไรสูงสุดและเพื่อสังคมประเทศชาติ ☐ ☒

บรรณานุกรม

เฉลิมพร อภิชนาพงศ์ **หลักเศรษฐศาสตร์ 1** กรุงเทพฯ เอ็ดดิสันเพรสโปรดักส์, 2530.

ระเบียบการและหลักสูตรมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ กรุงเทพฯ, เอ็ดดิสันเพรสโปรดักส์, 2536.

สุเทพ พันประสิทธิ์ และ จีรวัดณ์ วรณไกรโรจน์ **หลักเศรษฐศาสตร์มหภาค** กรุงเทพฯ, เอ็ดดิสันเพรสโปรดักส์, 2535.